

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2010. gada 22. februārī
lietā Nr. 2009-45-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc Jāņa Kuzina konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2010. gada 26. janvārī tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 33. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 2009. gada 31. janvārī stājās spēkā 2009. gada 15. janvārī pieņemtais likums “Grozījumi likumā “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām””, papildinot likumu “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” ar 33. pantu (turpmāk – apstrīdētā norma), kas paredz:

“Vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanām priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietošana radio un televīzijā, publiskās vietās, preses izdevumos un šā likuma 20. panta pirmajā daļā minētajās institūcijās ir aizliegta”.

Šā likuma 20. panta pirmajā daļā minētas šādas institūcijas: “valsts un pašvaldību iestādes, kapitālsabiedrības, kurās vairāk nekā 50 procenti kapitāla daļu (akciju) pieder valstij vai pašvaldībai”.

2. Pieteikuma iesniedzējs Jānis Kuzins (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) bija Jūrmalas pilsētas domes deputāta kandidāts 2009. gada 6. jūnija pašvaldību vēlēšanās, taču netika ievēlēts. Viņš uzskata, ka apstrīdētā norma nepamatoti liegusi viņam veikt priekšvēlēšanu aģitāciju 2009. gada 5. un 6. jūnijā. Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 100. pantā noteiktajām pamattiesībām uz vārda brīvību.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija spriedumā lietā Nr. 2003-02-0106 izteiktajām atziņām par jomu, ko aptver tiesības uz vārda brīvību, pieteikumā izteikts viedoklis, ka apstrīdētā norma ierobežo šīs tiesības.

Pieteikuma iesniedzējs nenoliedz, ka minētās pamattiesības var ierobežot, ka apstrīdētajā normā paredzētais šo pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un ka tam ir leģitīms mērķis – tiesiskas vēlēšanas. Taču, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, pamattiesību ierobežojums nav samērīgs ar minēto mērķi vairāku apsvērumu dēļ.

Pirmkārt, šis pamattiesību ierobežojums nerasniedzot leģitīmo mērķi. Atbilstoši Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta (turpmāk – Senāts) 2006. gada spriedumam lietā Nr. SA-5/2006 vēlētajš esot saprātīgs un viņu nevarot ietekmēt ”pozitīvisma kampaņas” pat tiesību normu pārkāpuma formā. Tātad vēlētajā brīvu izvēli nevarot ietekmēt arī tāda aģitācija, ko liedz apstrīdētā norma.

Otrkārt, indivīda tiesību ierobežojums esot lielāks par sabiedrības ieguvumu. Apstrīdētā norma liedzot deputāta amata kandidātiem veikt priekšvēlēšanu aģitāciju likumīgi, taču valsts nespējot efektīvi garantēt apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma ievērošanu. Paredzētās sankcijas

neatturot personas no negodprātīgas un pretlikumīgas priekšvēlēšanu aģitācijas. Līdz ar to godprātīgie deputāta amata kandidāti atrodies būtiski sliktākā situācijā nekā negodprātīgie.

Treškārt, priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojumi neesot noteikti laikam, kad notiek iepriekšējā balsošana. Līdz ar to veidojoties tāda situācija, ka daļa vēlētāju balso, ietekmējoties no priekšvēlēšanu aģitācijas, bet otra daļa – neietekmējoties no tās. Tā kā visiem vēlētājiem vēlēšanās ir vienlīdzīgas tiesības un katram viena balss, neesot pieļaujams noteikt vēlēšanu dienai un dienai pirms tās atšķirīgu regulējumu salīdzinājumā ar citām dienām, kurās vēlētājs ir tiesīgs nobalsot.

Pieteikumā norādīts arī uz to, ka, interpretējot Satversmes 100. pantā noteiktās pamattiesības kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 10. pantu un tā piemērošanas praksi Eiropas Cilvēktiesību tiesā (turpmāk – ECT), jāņem vērā tās atziņa, ka vēlēšanu aģitācijas ierobežojumi var nonākt pretrunā ar Konvencijas 10. pantu (*sk. ECT spriedumu lietā TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti v. Norway, application no. 21132/05, Judgment of 11 December 2008*).

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto normu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un lūdz atzīt apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 100. pantam.

Atsaucoties uz ECT praksi, Saeima izsaka viedokli, ka politiskā reklāma, tostarp arī priekšvēlēšanu aģitācija, ir tiesību uz vārda brīvību elements, ko aizsargā Satversmes 100. pants [*sk. ECT spriedumu lietā Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2), Application no. 32772/02, Judgment of 30 June 2009 (GC)*]. Tomēr šīs pamattiesības neesot absolūtas un tām varot noteikt ierobežojumus [*sk. Satversmes tiesas 1999. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 04-02(99) secinājumu daļas 1. punktu*].

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma pieņemta, lai sasniegtu leģitīmu mērķi – aizsargātu demokrātisko valsts iekārtu, proti, lai nodrošinātu brīvas vēlēšanas. Brīvas vēlēšanas sevī ietverot divus aspektus: vēlētāju gribas brīvu veidošanos un vēlētājiem iespēju brīvi paust savu gribu balsojot. Ar apstrīdētās normas

palīdzību likumdevējs esot nodrošinājis vēlētājiem iespēju vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanām izvērtēt dažādu politisko spēku priekšvēlēšanu aģitācijā pausto informāciju un brīvi pieņemt lēmumu par savu izvēli vietējo pašvaldību vēlēšanās.

Atbildes rakstā uzsvērts, ka priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojumi vēlēšanu dienā esot daudzu Eiropas valstu, tostarp Latvijas, tradīcija. Savukārt šāda regulējuma ieviešanu attiecībā uz dienu pirms vēlēšanām esot atbalstījusi arī Eiropas Padomes Ministru komiteja [*sk., piemēram, Recommendation CM/Rec(2007)15 of the Committee of Ministers to member states on measures concerning media coverage of election campaigns, adopted by the Committee of Ministers on 7 November 2007 at the 1010th meeting of the Ministers' Deputies: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1207243>].*

Saeima uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi nevar sasniegt citādi, kā tas paredzēts apstrīdētajā normā. Labums, ko šis ierobežojums sniedz sabiedrībai, esot lielāks nekā politiskajām partijām, politisko partiju apvienībām un ar tām nesaistītajām personām noteiktais ierobežojums. Izraudzītais risinājums esot iespējami saudzīgs, jo priekšvēlēšanu aģitācijas laika posms kopumā ilgst 120 dienas, bet apstrīdētā norma liedz priekšvēlēšanu aģitāciju tikai divās no tām. Turklāt priekšvēlēšanu materiālu izvietošana esot aizliegta tikai radio un televīzijā, publiskās vietās, preses izdevumos un valsts un pašvaldību institūcijās. Likums neliedzot šajās dienās kandidātiem un to pārstāvjiem aģitēt individuāli, tikties ar vēlētājiem, rīkot vēlētāju sapulces, kā arī izmantot citus līdzekļus, piemēram, interneta resursus.

Saeima norāda, ka spriedumā, uz kuru atsaucas Pieteikuma iesniedzējs, ECT Konvencijas pārkāpumu konstatējusi situācijā, kura būtiski atšķiras no apstrīdētajā normā noteiktā regulējuma. Proti, Norvēģijā politiskā reklāma attiecīgajos plašsaziņas līdzekļos bijusi aizliegta vispār (*sk. ECT spriedumu lietā TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti v. Norway, application no. 21132/05, Judgment of 11 December 2008, para 61*).

Atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 26. panta pirmajā daļā paredzētā iespēja vēlētajam nobalsot arī triju dienu laikā pirms vispārējās vēlēšanu dienas esot izņēmums, kas

netiekot plaši izmantots. Šis regulējums nenosakot to, ka vēlēšanas notiktu četras dienas. Vēlēšanās, kas notika pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, šādu iespēju esot izmantojuši tikai 5 procenti no visiem balsstiesīgajiem vēlētājiem.

4. Par pieaicinātajām personām lietā atzītas Centrālās vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs, Ministru kabinets, Nacionālā radio un televīzijas padome, Latvijas Republikas tiesībsargs un Latvijas Pašvaldību savienība.

4.1. Centrālās vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 100. pantam, un piekrīt Saeimas atbildes rakstā izteiktajiem argumentiem.

Centrālās vēlēšanu komisijas (turpmāk – CVK) rīcībā neesot tādas informācijas, ka apstrīdētā norma nenasniegtu savu mērķi. CVK 2009. gada jūnijā pēc pašvaldību vēlēšanām esot izskatījusi četras sūdzības, kurās kā arguments vēlēšanu rezultātu atcelšanai bija norādīti iespējami priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojumu pārkāpumi (aģitācijas materiālu atrašanās publiskās vietās vēlēšanu dienā un dienu pirms tās), bet atbilstoši savai kompetencei CVK pēc būtības tos neesot vērtējusi.

Vēlētāju aktivitāte pirms vispārējās vēlēšanu dienas 2009. gada 6. jūnija Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās bijusi 9,85 procenti. Ņemot vērā likumā noteikto balsu skaitīšanas kārtību, kas citastarp vērsta uz aizklātu vēlēšanu nodrošināšanu, neesot iespējams konstatēt, vai to vēlētāju izvēle, kuri balsoja pirms vispārējās vēlēšanu dienas, būtiski atšķiras no vispārējā vēlēšanu dienā balsojušo vēlētāju izvēles.

4.2. Ministru kabinets uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 100. pantam. Kaut arī apstrīdētā norma ietverot minētajā Satversmes pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu, tai esot leģitīms mērķis un tajā ietvertais ierobežojums esot samērīgs ar šo mērķi.

Ministru kabinets interpretē Satversmes 100. pantu kopsakarā ar Konvencijas 10. pantu un norāda, ka politiskās debātes ir viens no galvenajiem ar

tiesībām uz vārda brīvību saistītajiem jautājumiem (*sk. ECT spriedumu lietā Lingens v. Austria, application Nr. 9815/82, Judgment of 8 July 1986*). Ministru kabinets piekrīt viedoklim, ka apstrīdētā norma ierobežo tiesības uz vārda brīvību, taču šo tiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un ierobežojumam esot leģitīms mērķis, proti, aizsargāt demokrātiskas valsts iekārtu, nodrošinot brīvas vēlēšanas.

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, Ministru kabinets uzsver, ka tas ir tikai viens no daudziem detalizētas līdzsvara un atsvara sistēmas elementiem, kuri kopumā veido Latvijas Republikas vēlēšanu sistēmu. Konkrētās lietas kontekstā Satversmes 100. pantā paredzētās tiesības uz vārda brīvību esot aplūkojamas ciešā kopsakarā ar tiesībām uz brīvām vēlēšanām, ko aizsargā Satversmes 6. pants un Konvencijas Pirmā protokola 3. pants.

Ministru kabinets norāda, ka brīvu vēlēšanu princips aizsargā vēlētājus no spiediena vai nepieļaujamas ietekmes, viņiem izsakot savu gribu. Ar apstrīdēto normu likumdevējs esot nodrošinājis vēlētājiem iespēju vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanām izvērtēt dažādu politisko spēku priekšvēlēšanu aģitācijā pausto informāciju un brīvi izdarīt savu izvēli vietējo pašvaldību vēlēšanās neatkarīgi no deputātu kandidātu vai trešo personu ietekmes. Apstrīdētā norma mazinot no politisko partiju iespēju un izdevumu lieluma atkarīgu aģitācijas materiālu ietekmi uz vēlētāju izvēli vēlēšanu dienā. Apstrīdētā norma nodrošinot sabiedrībai būtisku ieguvumu – iespēju izvērtēt politisko partiju piedāvājumus un izdarīt objektīvu izvēli.

Pēc Ministru kabineta ieskata, apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.

Ministru kabinets nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim par to, ka valsts nespējot efektīvi garantēt apstrīdētās normas ievērošanu. Likumdevējs esot paredzējis atbildību par apstrīdētās normas neievērošanu un noteicis institūcijas, kuras savas kompetences ietvaros kontrolē apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma ievērošanu.

4.3. Nacionālā radio un televīzijas padome (turpmāk – Padome) atbilstoši Radio un televīzijas likuma 41. pantam pārstāv sabiedrības intereses elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu jomā. Padome uzskata, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 100. pantu.

Padome uzsver, ka priekšvēlēšanu aģitācijas periodā aģitācijas materiālu izvietošana ir atļauta 118 dienas. Visām politiskajām partijām esot noteiktas vienādas tiesības attiecībā uz priekšvēlēšanu aģitācijas izvietošānu, un uz visām vienādi attiecoties apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums.

Pēc Padomes ieskata, ir svarīgi, lai vēlēšanu griba un izvēle pēdējā brīdī pirms došanās uz vēlēšanu iecirkni netiktu ietekmēta ar “uzbāzīgām” priekšvēlēšanu aģitācijas reklāmām. Apstrīdētajā normā noteiktais aģitācijas materiālu izvietošānas aizliegums esot vērsts uz brīvu vēlēšanu nodrošināšanu.

Atbildot uz Satversmes tiesas uzdoto jautājumu par to, vai apstrīdētā norma sasniedz leģitīmo mērķi, Padome informē, ka pēc 2009. gada 6. jūnija pašvaldību vēlēšanām ir sastādījusi četrus administratīvo pārkāpumu protokolus par šīs normas pārkāpumiem. Padome uzskata, ka normas leģitīmais mērķis ir sasniegts un vēlētāji netiek pakļauti tik liela priekšvēlēšanu aģitācijas spiedienam kā “pozitīvisma kampaņas” gadījumā 2006. gadā pirms 9. Saeimas vēlēšanām.

4.4. Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) izsaka viedokli, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 100. pantu. Kaut arī apstrīdētā norma paredzot tiesību uz vārda brīvību ierobežojumu, šis ierobežojums atbilstot Satversmes 116. pantā noteiktajām prasībām. Ierobežojums esot noteikts, lai sasniegtu leģitīmo mērķi – nodrošinātu brīvas vēlēšanas. Minētais ierobežojums esot nepieciešams un samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.

Tiesībsargs uzsver, ka brīvas vēlēšanas ir demokrātiskas valsts iekārtas centrālais un obligātais elements. Atsaucoties uz Eiropas Padomes Venēcijas komisijas rekomendēto praksi vēlēšanu jomā, Tiesībsargs norāda, ka vēlēšanu tiesības uz brīva viedokļa veidošanu ir būtisks brīvu vēlēšanu aspekts [*sk.: Code*

of Good Practice in Electoral Matters. Explanatory Report, para 26, [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-e.asp)].

Atsaucoties uz Senāta izteikto viedokli, Tiesībsargs norāda, ka vēlētāju politiskās gribas veidošanās esot komplekss process, kas atkarīgs gan no iekšējiem faktoriem (vēlētāja uzskati un pārlicība), gan arī no ārējiem faktoriem (politisko organizāciju aģitācijas pasākumi, kā arī politisko programmu saturs, politiskās aktivitātes iepriekšējos gados u. tml.)

Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktais laiks, kad aizliegta priekšvēlēšanu aģitācijas izvietošana, esot samērīgs, lai sasniegtu nepieciešamo rezultātu. Attiecīgo ierobežojumu neesot nepieciešams attiecināt uz visu laiku, kurā iespējama iepriekšējā balsošana. Iespēja nobalsot iepriekš – triju dienu laikā pirms vispārējās vēlēšanu dienas – esot vērtējama kā iespēja nobalsot izņēmuma gadījumā. To izmantojot samērā neliels vēlētāju skaits.

4.5. Latvijas Pašvaldību savienība uzskata, ka vērā ņemami argumenti esot atrodami gan Pieteikuma iesniedzēja, gan arī Saeimas paustajā viedoklī. Tomēr tikšanās ar iedzīvotājiem un Pašvaldību savienības prakse liecinot par to, ka kopumā sabiedrība ir vāji informēta gan par pašvaldību, gan arī par politisko partiju darbību, tāpēc lēmumi vēlēšanās nereti tiek pieņemti bez pietiekamas informācijas. Esot nepieciešams paplašināt vēlētāju iespējas saņemt informāciju par “politisko partiju programmām, nostādnēm un tamlīdzīgi”. Regulējums, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, esot vairāk veicinājis vēlētāju informētību.

Secinājumu daļa

5. Likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 2. panta trešā daļa noteic, ka “priekšvēlēšanu aģitācijas periods šā likuma izpratnē ir laika posms no 120. dienas pirms vēlēšanām līdz vēlēšanu dienai”.

Minētā likuma 20. panta pirmā daļa paredz, ka “valsts un pašvaldību iestādēs, kapitālsabiedrībās, kurās vairāk nekā 50 procenti kapitāla daļu (akciju)

pieder valstij vai pašvaldībai, aizliegts publiski pieejamās vietās izvietot un izplatīt priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus”. Atbilstoši likuma pārejas noteikumiem ar terminu “kapitālsabiedrība” šajā likumā tiek saprasts arī uzņēmums un uzņēmējsabiedrība.

Apstrīdētajā normā noteikts priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietojuma aizliegums vēlēšanu dienā un dienā pirms tās attiecībā uz:

1) likuma 20. panta pirmajā daļā minētajām institūcijām, kurās atbilstoši iepriekš citētajai normai arī pārējās priekšvēlēšanu perioda dienās ir aizliegts publiski pieejamās vietās izvietot un izplatīt priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus;

2) aģitācijas materiālu izvietojumu radio un televīzijā, publiskās vietās un preses izdevumos, kuros citās priekšvēlēšanu perioda dienās priekšvēlēšanu aģitācija ir atļauta.

Arī tad, ja minētajā likumā nebūtu apstrīdētās normas, tā 20. pants liegtu vēlēšanu dienā un dienā pirms tās izvietot priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus valsts un pašvaldību iestādēs, kā arī kapitālsabiedrībās, kurās vairāk nekā 50 procenti kapitāla daļu (akciju) pieder valstij vai pašvaldībai. Pieteikuma iesniedzējs likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 20. pantu neapstrīd.

Pieteikumā nav ietverts nedz juridiskais pamatojums tam, ka Satversmes 100. pantam neatbilstu aizliegums izvietot priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus minētā likuma 20. pantā uzskaitītajās institūcijās, nedz arī juridiskais pamatojums tam, ka Satversmes 100. pants prasītu tieši vēlēšanu dienā un dienā pirms tās atļaut aģitācijas materiālu izvietojumu minētajās institūcijās.

Arī atbildes rakstā un pieaicināto personu viedokļos nav iztirzāts jautājums par to, vai likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 20. pantā noteiktais aizliegums pats par sevi atbilst Satversmes 100. pantam.

Līdz ar to konkrētās lietas ietvaros Satversmes tiesa izvērtēs, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 100. pantam tiktāl, ciktāl tā liedz vēlēšanu dienā un dienā pirms tās izvietot aģitācijas materiālus radio un televīzijā, publiskās vietās un preses izdevumos.

6. Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas, atsaucoties uz Satversmes tiesas praksē nostiprinātajām atziņām, ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma

ierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 100. pantā nostiprinātās pamattiesības. Satversmes 100. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.”

Satversmes tiesa jau secinājusi, ka pēc satura šis Satversmes pants ir tuvs ANO 1966. gada 16. decembra Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts) 19. pantam un Konvencijas 10. pantam (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 1. punktu*), un uzsvērusi, ka vārda brīvība tiek uzskatīta par vienu no svarīgākajām cilvēka pamattiesībām. Vārda brīvība ir ietverta ikvienas demokrātiskas valsts pamatlikumā un pieder pie pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 21. punktu*).

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta arī atziņa, ka vārda brīvība aptver ļoti plašu jomu un ietver divus aspektus – privāto un publisko. Vārda brīvības publiskais aspekts attiecas uz ikviena tiesībām brīvi saņemt informāciju un paust savus uzskatus jebkādā veidā – mutvārdos, rakstveidā, vizuāli, ar māksliniecisku izteiksmes līdzekļu palīdzību u.tml. Pie šiem informācijas izplatīšanas un uzskatu paušanas veidiem pieder arī plašsaziņas līdzekļi – radio un televīzija. Vārda brīvība publiskajā aspektā ietver arī preses brīvību (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 1. punktu un 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 21. punktu*).

Savukārt no ECT prakses izriet, ka tiesības uz vārda brīvību attiecas gan uz politiskām debatēm kopumā (*sk., piemēram, ECT spriedumu lietā Lingens v. Austria, application Nr. 9815/82, Judgment of 8 July 1986*), gan politisko reklāmu, tostarp priekšvēlēšanu aģitāciju [*sk., piemēram, ECT spriedumu lietā Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2), Application no. 32772/02, Judgment of 30 June 2009 (GC)*], gan arī uz priekšvēlēšanu aģitāciju reģionālajās vēlēšanās (*sk. ECT spriedumu lietā TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti v. Norway, application no. 21132/05, Judgment of 11 December 2008*).

Līdz ar to Satversmes tiesa piekrīt lietā iesaistīto personu viedoklim, ka apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmes 100. pantā noteiktās tiesības uz vārda brīvību.

7. Lietā nav strīda arī par to, ka saskaņā ar Satversmes 116. pantu tiesības uz vārda brīvību var ierobežot. Attiecīgajiem ierobežojumiem jābūt: 1) noteiktiem ar likumu; 2) attaisnojamiem ar leģitīmu mērķi; 3) proporcionāliem jeb samērīgiem ar šo mērķi [sk. *Satversmes tiesas 1999. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 04-02(99) secinājumu daļas 1. punktu, 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 1. punktu un 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 22. punktu*].

8. Apstrīdētā norma ir ietverta likumā “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām”. Lietā nav materiālu, kas varētu radīt šaubas par to, ka apstrīdētā norma pieņemta un izsludināta pienācīgā kārtībā. Līdz ar to attiecīgais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

9. Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis arī par to, ka apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – brīvas vēlēšanas.

Satversmes 116.pants paredz, ka tiesības uz vārda brīvību var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Savukārt Konvencijas 10. panta otrajā daļā paredzēti vārda brīvības ierobežojumi, kas demokrātiskā sabiedrībā nepieciešami, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības un sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības un noziegumus, aizsargātu veselību un morāli, citu cilvēku reputāciju un tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai arī lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti.

“Satversme vārda brīvības ierobežojumus noteikusi vispārīgi, savukārt Konvencija dod konkrētākus kritērijus. Tāpēc attiecībā uz pieļaujamiem plašākajiem vārda brīvības ierobežojumiem Satversmes normas jāinterpretē Konvencijas 10. panta izpratnē” (*Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 22. punkts*).

Satversmes tiesa piekrīt Saeimas, Ministru kabineta un Tiesībsarga izteiktajam viedoklim, ka apstrīdētā norma pieņemta, lai sasniegtu Satversmes

116. pantā minēto leģitīmo mērķi – aizsargātu demokrātisko valsts iekārtu. Tiesībsargs pamatoti norāda, ka brīvas vēlēšanas ir demokrātiskas valsts iekārtas centrālais un obligātais elements.

Tomēr no iepriekš citētās Satversmes tiesas atziņas izriet, ka pamattiesību uz vārda brīvību ierobežojuma mērķis atzīstams par leģitīmu tikai tad, ja tas atbilst ne vien Satversmes 116. pantā, bet arī Konvencijas 10. pantā minētajiem mērķiem, kuru labad var ierobežot vārda brīvību.

Likumdevēja pienākums nodrošināt brīvas vēlēšanas vienlaikus ir gan demokrātiskas valsts iekārtas, gan arī konkrētu Satversmē nostiprināto vēlēšanu tiesību elements. Satversmes tiesa piekrīt Ministru kabineta viedoklim par to, ka Satversmes 100. pantā paredzētās tiesības uz vārda brīvību aplūkojamas ciešā kopsakarā ar tiesībām uz brīvām vēlēšanām, ko aizsargā Satversmes 6. pants un Konvencijas Pirmā protokola 3. pants.

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmē ietvertās normas par Saeimas vēlēšanām interpretējamas, ņemot vērā starptautiskās saistības, ko Latvija uzņēmusies ar Pakta 25. pantu un Konvencijas Pirmā protokola 3. pantu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 2. un 3. punktu*). Konvencijas Pirmā protokola 3. pants noteic: „Augstās Līgumslēdzējas Puses apņemas ik pēc attiecīga laika perioda organizēt brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpaušmi, izvēloties likumdevēju varu.”

Satversmes tiesa ir arī norādījusi, ka pasaules demokrātiskajās valstīs pastāv pieci vispāratzīti vēlēšanu principi. Vēlēšanām jābūt vispārējām, vienlīdzīgām, brīvām, aizklātām un tiešām (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļu*).

Arī Senāts ir atzinis: “[..] lai gan brīvas vēlēšanas nav minētas Satversmē tiešā tekstā, neapšaubāmi tas ir viens no vēlēšanu sistēmas pamatprincipiem, bez kura nav iedomājama demokrātija. Kā jau teikts iepriekš, valsts varas avots ir tautas griba un šīs gribas izpauzumam ir jābūt brīvam. Būtiski, ka šā principa tvērums attiecas ne tikai uz balsošanas brīdi, bet arī uz vēlēšanu gribas veidošanos priekšvēlēšanu periodā. Šis princips, pirmkārt, prasa, lai valsts nodrošinātu tādas apstākļus, ka būtu iespējams veidoties dažādiem viedokļiem un būtu reāla iespēja šos dažādos viedokļus paust un darīt tos zināmus vēlētajiem, otrkārt, ka vēlētajis būtu aizsargāts no nepieļaujamas savas gribas iespaidošanas gan no valsts, gan

no privātpersonu puses” (*Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. SA-5/2006 10.2. punkts*).

Savukārt juridiskajā literatūrā ir norādīts: „[...] nepieciešamība, lai vēlēšanas būtu brīvas, ietilpst Latvijas tautas priekšstāvēniecības būtībā, proti, tikai brīvi vēlēta Saeima bauda tiesības īstenot Satversmē paredzēto kompetenci” (*Pleps J. Senāts un Satversme: vēlēšanu lieta. Jurista Vārds, 2006. gada 19. decembrī, Nr. 50*).

Lietas dalībnieki, minot brīvu vēlēšanu principu, lielākoties atsaucas uz dokumentiem, kas attiecas tikai un vienīgi uz parlamenta vēlēšanām. Līdz ar to ir nepieciešams pārliecināties, ka arī pašvaldību vēlēšanu jomā personām noteiktās pamattiesības ietver brīvu vēlēšanu elementu.

Satversmes 101. panta otrās daļas pirmais teikums paredz, ka “pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā”. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka šis teikums „interpretējams, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības, ko tā uzņēmusies, apstiprinot Eiropas vietējo pašvaldību hartu (turpmāk – Harta) un pievienojoties Paktam” (*Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 13. punkts*). Hartas 3. pants noteic, ka tajā paredzētās tiesības realizē padomes vai pārstāvju sapulces, kuru locekļus brīvi ievēlē, aizklāti balsojot, uz vienlīdzīgu, tiešu un vispārēju vēlēšanu tiesību pamata.

Lai gan Satversmes 101. pantā *expressis verbis* paredzēts tikai tas, ka pašvaldības ievēlē pilntiesīgi pilsoņi, tomēr, interpretējot šo normu sasaistē ar Hartu, secināms, ka likumdevējam ir pienākums izdot tādas normas, kas noteiktu pašvaldību ievēlēšanu, aizklāti balsojot, uz vienlīdzīgu, tiešu un vispārēju vēlēšanu tiesību pamata, proti, analogiski Saeimas vēlēšanu principiem (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 13.1. punktu*).

Eiropas kopējais konstitucionāli tiesiskais mantojums vēlēšanu jomā ir Eiropas Padomes uzdevumā apkopots dokumentā „Labas vēlēšanu prakses kodekss” un paskaidrojošajā ziņojumā par to. Šie dokumenti vienlīdz attiecas gan uz parlamenta, gan uz reģionālajām, gan arī uz pašvaldību vēlēšanām. Tajos norādīts, ka vēlētāju tiesības brīvi veidot savu viedokli ir būtisks brīvu vēlēšanu

aspekts [sk.: *Code of Good Practice in Electoral Matters. Explanatory Report, para 26, [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-e.asp)].*

Interpretējot Satversmes 101. panta otrās daļas pirmo teikumu kopsakarā ar Latvijas starptautiskajām saistībām, kā arī ņemot vērā Eiropas valstu kopējo konstitucionāli tiesisko mantojumu, secināms, ka šī Satversmes norma paredz tajā minētajām personām pamattiesības ievēlēt pašvaldības vēlēšanās, kas atbilst pieciem vēlēšanu kritērijiem, proti, ir vispārējas, vienlīdzīgas, brīvas, aizklātas un tiešas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā paredzētais tiesību ierobežojums ir noteikts, lai aizsargātu personām Satversmes 101. pantā paredzētās tiesības ievēlēt pašvaldības brīvās vēlēšanās. Gan atbilstoši Satversmes 116. pantam, gan arī Konvencijas 10. pantam šāds mērķis ir atzīstams par leģitīmu mērķi, kura dēļ tiesības uz vārda brīvību var ierobežot.

10. Lai izvērtētu, vai apstrīdētajā normā ietvertais vārda brīvības ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā un var tikt izmantots kā līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāpārbauda, vai šis ierobežojums ir nepieciešams un samērīgs (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr.2003-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu un 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 34. punktu*).

10.1. Atsaucoties uz Senāta 2006. gada spriedumu lietā Nr. SA-5/2006, Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma nav nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, jo vēlētajā brīvu izvēli nemaz nevarot ietekmēt tāda priekšvēlēšanu aģitācija, kuru liedz apstrīdētā norma.

Pieteikuma iesniedzējs atsaucas uz šo dokumentu atrauti no tā konteksta. Attiecīgās Senāta atziņas vērstas uz to, lai izvērtētu, vai vēlēšanu gaitā pieļautie pārkāpumi bijuši tik smagi, ka vēlēšanas kopumā vairs neatbilst brīvu vēlēšanu principam. Citastarp Senāts secina: “[..] tiesību doktrīnā ir atzīts, ka brīvu vēlēšanu princips nav uzskatāms par pārkāptu, ja kāda no politiskajā cīņā iesaistītajām organizācijām pieļāvusi pārkāpumus, bet tie priekšvēlēšanu laikā tiek publiski apspriesti. Tādējādi vēlētajam savas izvēles izdarīšanai pārkāpumi ir

zināmi un identificējami” (*Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. SA-5/2006 10.2. punkts*). Apstrīdētā norma, savukārt, ir vērsta tieši uz to, lai atvieglotu vēlētajam iespēju netraucēti pārdomāt visu viņa rīcībā esošo informāciju.

Brīvas vēlēšanas sevī ietver divus aspektus: vēletāju gribas brīvu veidošanos un vēletāju iespēju brīvi paust savu gribu balsojot [*sk.: Code of Good Practice in Electoral Matters. Explanatory Report, para 26, [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-e.asp)*]. Ar apstrīdētās normas palīdzību likumdevējs nodrošina vēletājiem iespēju vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanām izvērtēt dažādu politisko spēku priekšvēlēšanu aģitācijā pausto informāciju un brīvi pieņemt pārdomātu lēmumu par savu izvēli.

Brīvu vēlēšanu princips citastarp aizsargā vēletājus no spiediena vai nepieļaujamas ietekmes, viņiem izsakot savu gribu. Apstrīdētā norma vērsta uz to, lai mazinātu no politisko partiju iespēju un izdevumu lieluma atkarīgu aģitācijas materiālu ietekmi uz vēletāju izvēli vēlēšanu dienā apstākļos, kad vairāk nekā 70 procenti no partiju priekšvēlēšanu izdevumiem tiek tērēti politiskajai reklāmai (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 8. lpp.*).

Nepieciešamība noteikt regulējumu, kas vērsts uz šāda spiediena mazināšanu, sabiedrībā tika plaši apspriesta 2006. gada Saeimas priekšvēlēšanu posmā un pēc tās ievēlēšanas. Apstrīdētā norma ir aplūkojama kontekstā ar veselu grozījumu kompleksu, ko Saeima izdarīja gan Saeimas, gan Eiropas Parlamenta, gan arī pašvaldību vēlēšanas regulējošos likumos. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām”” anotācijā norādīts, ka tas “ir vienotā likumprojektu paketē ar grozījumiem Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā un grozījumiem likumā “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms Saeimas vēlēšanām un Eiropas Parlamenta vēlēšanām” (*lietas materiālu 2. sēj. 119. lpp.*).

No Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas sēžu protokoliem gūstams ieskaits, ka apstrīdētās normas izstrādes darbs bijis ilgstošs un noritējis vienlaikus pie vairākiem likumprojektiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 61.–200. lpp.*). Uz nepieciešamību apspriest tieši šādu regulējumu, tostarp izpētīt citu valstu pieredzi, minētajā komisijā norādīts jau 2008. gada augustā

(sk. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2008. gada 27. augusta sēdes protokolu lietas materiālu 1. sēj. 61. lpp.). Uz apstrīdētajā normā paredzētā regulējuma nepieciešamību savos priekšlikumos norādījis arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (sk. lietas materiālu 1. sēj. 83. lpp.).

Apstrīdētā norma nodrošina sabiedrībai būtisku ieguvumu – iespēju izvērtēt politisko partiju piedāvājumus un izdarīt objektīvu izvēli. Tā ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Ierobežojumi priekšvēlēšanu aģitācijai vēlēšanu dienā un noteiktā laika posmā pirms tās noteikti arī citās Eiropas valstīs, piemēram, Čehijā, Lietuvā, Francijā, Ungārijā.

Tā Lietuvas Republikas likuma par prezidenta vēlēšanām 49. pants, likuma par Seima vēlēšanām 56. pants un likuma par pašvaldību vēlēšanām 53. pants liedz priekšvēlēšanu kampaņu 30 stundas pirms vēlēšanām un vēlēšanu dienā (sk.: <http://www.vrk.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai.html>). Čehijas parlamenta vēlēšanu likumā paredzēti priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojumi 48 stundas pirms vēlēšanu sākuma un vēlēšanu dienās (sk.: *Electoral database of the Venice Commission*, <http://www.venice.coe.int>, <http://www.psp.cz/docs/texts/1995-247.html>), Francijā apmaksāta politiskā reklāma presē un plašsaziņas līdzekļos liegta trīs mēnešus pirms vēlēšanām (sk.: <http://www.loc.gov/law/help/campaign-finance/france.php>).

Eiropas valstu pieredze šajā jomā ir apkopota Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijā CM/Rec(2007)15 dalībvalstīm par pasākumiem, kas attiecas uz plašsaziņas līdzekļu veikto vēlēšanu kampaņu atspoguļojumu. Šīs rekomendācijas 9. punkts "Diena pārdomām" paredz, ka Eiropas Padomes dalībvalstis var izvērtēt nepieciešamību savos tiesību aktos ietvert aizliegumu plašsaziņas līdzekļiem dienu pirms vēlēšanām izplatīt atbalstošus priekšvēlēšanu paziņojumus vai precizēt izplatītos paziņojumus [sk. *Recommendation CM/Rec(2007)15 of the Committee of Ministers to member states on measures concerning media coverage of election campaigns, adopted by the Committee of Ministers on 7 November 2007 at the 1010th meeting of the Ministers' Deputies*: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1207243>].

Līdzīgs ieteikums paredzēts arī tāda paša nosaukuma Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijas R(99)15 III sadaļas 1. punktā [sk.: *Recommendation No. R(99) 15 of the Committee of Ministers to member*

*states on measures concerning media coverage of election campaigns, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=419411>]. Skaidrojošajā ziņojumā par minēto rekomendāciju norādīts, ka šādas pārdomu dienas mērķis ir aizliegt priekšvēlēšanu paziņojumu izplatīšanu šajā dienā, lai vēlētajiem būtu iespēja pārdomāt visu to informāciju, kas gūta priekšvēlēšanu kampaņas laikā, un līdz ar to viņi varētu pieņemt lēmumu bez jebkāda spiediena [sk.: *Explanatory Memorandum to Recommendation No. R (99) 15 of the Committee of Ministers to member states on measures concerning media coverage of election campaigns, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=ExpRec\(99\)15](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=ExpRec(99)15)].**

Par atbilstošiem konstitūcijā nostiprinātajām pamattiesībām šādus ierobežojumus atzinušas arī citu valstu konstitucionālās tiesas. Piemēram, Ungārijas Konstitucionālā tiesa ir secinājusi, ka “pirmsvēlēšanu klusuma periods”, kas ilgst 86 stundas pirms vēlēšanām, ņemot vērā to, ka priekšvēlēšanu periods ilgst 84 dienas, ir atzīstams par samērīgu tiesību uz vārda brīvību ierobežojumu (*sk. kopsavilkumu par Ungārijas Republikas Konstitucionālās tiesas spriedumu lietā Nr. 6.2007, www.codices.coe.int*).

10.2. Nav pamatoti Pieteikuma iesniedzēja argumenti par to, ka apstrīdētā norma liedzot deputāta amata kandidātiem veikt priekšvēlēšanu aģitāciju likumīgi, taču valsts nespējot efektīvi garantēt apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma ievērošanu.

Likumdevējs ir paredzējis atbildību par apstrīdētās normas neievērošanu un noteicis institūcijas, kuras savas kompetences ietvaros kontrolē apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma ievērošanu.

Piemēram, Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204.² panta (2009. gada 3. septembra likuma redakcijā) “Atbildība par aģitācijas noteikumu pārkāpšanu” pirmā daļa noteic, ka par likumā paredzēto priekšvēlēšanu aģitācijas noteikumu pārkāpšanu izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz simt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām – līdz astoņsimt latiem.

Savas kompetences ietvaros apstrīdētās normas ievērošanu uzrauga attiecīgas valsts un pašvaldību institūcijas, piemēram, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, pašvaldības policija.

Apstrīdētās normas ievērošanu radio un televīzijā uzrauga visupirms Padome. Padome informē, ka pēc 2009. gada 6. jūnija pašvaldību vēlēšanām ir sastādījusi četrus administratīvo pārkāpumu protokolus par šīs normas pārkāpumiem. Padome uzskata, ka normas leģitīmais mērķis ir sasniegts un vēlētāji netiek pakļauti tik lielam priekšvēlēšanu aģitācijas spiedienam kā “pozitīvisma kampaņas” gadījumā 2006. gadā pirms 9. Saeimas vēlēšanām.

Arī biedrības “Sabiedriskās politikas centrs “Providus”” veiktajā pētījumā secināts, ka 2009. gada 6. jūnijā notikušajās pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās partijas kopumā reklamēšanās aizliegumu ir ievērojušas. Minētā centra uzdevumā veiktajā monitoringā 2009. gada 5. jūnijā reklāmas nacionālā mēroga raidorganizācijās nav konstatētas, nacionālā mēroga presē konstatēta viena reklāma, bet reģionālā mēroga presē – divi politiskās reklāmas izvietojuma gadījumi. Toties norādīti 15 gadījumi, kad minētajā dienā konstatētas pasūtītas vides reklāmas. Viena no tām reklamējusi arī partiju, no kuras saraksta vēlēšanās balotējiem Pieteikuma iesniedzējs (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 19.–20. lpp.*). Minētajā pētījumā norādīts arī uz to, ka plašsaziņas līdzekļi ziņojuši par vairākiem desmitiem apstrīdētajā normā noteiktā aizlieguma pārkāpumiem vides reklāmu jomā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 31. lpp.*).

Tomēr, ņemot vērā kopējo priekšvēlēšanu periodā izvietoto vides reklāmu daudzumu, šo atsevišķo pārkāpumu dēļ nav pamata secināt, ka apstrīdētā norma nesasniegta savu mērķi.

10.3. Priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojumi nav noteikti visā iepriekšējās balsošanas laikā. Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 26. panta pirmajā daļā vēlētājam paredzēta iespēja nobalsot arī triju dienu laikā pirms vispārējās vēlēšanu dienas. Šis regulējums nenosaka to, ka vēlēšanas notiktu četras dienas. Tomēr to vēlētāju daudzums, kuri izmanto šo iespēju, palielinās. Tā 2001. gadā pašvaldību vēlēšanās visās trijās dienās pirms vispārējās vēlēšanu dienas nobalsoja 6 procenti vēlētāju (*sk.: Centrālā vēlēšanu komisija. 2001. gada pašvaldību vēlēšanas, http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/cvk/IEPR_AKTIV.vietas?nr=0100*), savukārt 2009. gada 6. jūnijā notikušajās Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās balsotāju aktivitāte

pirms vispārējās vēlēšanu dienas bija 9,85 procenti (sk. <http://www.velesanas2009.cvk.lv/activities.html>).

Ņemot vērā likumā noteikto balsu skaitīšanas kārtību, kas citastarp vērsta uz aizklātu vēlēšanu nodrošināšanu, nav iespējams konstatēt, vai to vēlēšanu izvēle, kuri balsoja pirms vispārējās vēlēšanu dienas, būtiski atšķiras no vispārējā vēlēšanu dienā balsojušo vēlēšanu izvēles.

Satversmes tiesa piekrīt Saeimas, Ministru kabineta un Tiesībsarga viedoklim, ka iespēja nobalsot iepriekš – triju dienu laikā pirms vispārējās vēlēšanu dienas – vērtējama kā iespēja nobalsot izņēmuma gadījumā.

Jāņem vērā, ka balsotāju aktivitāte katrā no minētajām trim dienām, kurās iespējams nobalsot iepriekš, ir atšķirīga. Proti, trešajā un otrajā dienā pirms vispārējās vēlēšanu dienas šo iespēju izmanto salīdzinoši niecīgs vēlēšanu skaits. Pašvaldību vēlēšanās 2001. gadā trešajā dienā pirms vispārējās vēlēšanu dienas nobalsoja 0,8 procenti, trešajā un otrajā dienā pirms vispārējās vēlēšanu dienas kopā – 2,78 procenti vēlēšanu (sk.: *Centrālā vēlēšanu komisija. 2001. gada pašvaldību vēlēšanas*, http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/cvk/IEPR_AKTIV.vietas?nr=0100). 2005. gada pašvaldību vēlēšanās trešajā dienā pirms vēlēšanu dienas nobalsoja 1,2 procenti, bet trešajā un otrajā dienā pirms vēlēšanu dienas kopā – 3,17 procenti vēlēšanu (sk.: *Centrālā vēlēšanu komisija. Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanas 2005. gada 12. martā. Vēlēšanu aktivitāte*, <http://www.pv2005.cvk.lv/akt/>). 2009. gada Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās trešajā dienā pirms vispārējās vēlēšanu dienas nobalsoja 1,45 procenti, bet trešajā un otrajā dienā pirms vispārējās vēlēšanu dienas kopā – 3,42 procenti vēlēšanu (sk.: *Centrālā vēlēšanu komisija. Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā. Balsotāju aktivitāte*, <http://www.velesanas2009.cvk.lv/activities.html>).

Līdz ar to trešajā un otrajā dienā pirms vispārējās vēlēšanu dienas, proti, dienās, kad priekšvēlēšanu aģitācija nav aizliegta, balso salīdzinoši neliels vēlēšanu skaits. Turklāt nav iespējams precīzi prognozēt nedz to, vai personas vispār izmantos šo iespēju, nedz arī to, kurā no trim dienām tās balsos. Līdz ar to šīs personas nevar pakļaut tik lielam un mērķtiecīgam tādu aģitācijas līdzekļu

spiedienam, kas vērsts uz vēlētāja izšķiršanos balsot mirkļa emociju ietekmes rezultātā, kā tās personas, kuras balso vispārējā vēlēšanu dienā.

10.4. Pieteikumā norādīts uz ECT spriedumu, kurā konstatēta vēlēšanu aģitācijas ierobežojumu neatbilstība Konvencijas 10. pantā paredzētajām tiesībām (*sk. ECT spriedumu lietā TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti v. Norway, application no. 21132/05, Judgment of 11 December 2008*) un secināts, ka arī apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežojot tiesības uz vārda brīvību.

ECT minētajā spriedumā par svarīgiem iemesliem citastarp atzinusi vairākus būtiskus Norvēģijas apsvērumus, kuru dēļ tika noteikti attiecīgi ierobežojumi. Proti, politisko reklāmu aizliegums televīzijā bija vērsts uz vēlēšanu kampaņu izdevumu ierobežošanu, lai samazinātu dalībnieku atkarību no donoriem un nodrošinātu politisko debašu kvalitāti. Tā mērķis bija aizsargāt demokrātiskā procesa integritāti, panākt taisnīgu ietvaru politiskajām un publiskajām debatēm un novērst to, ka labāk nodrošinātie politiskie spēki iegūtu nevēlamas priekšrocības visietekmīgākā un pieejamākā plašsaziņas līdzekļa lietošanā.

Pēc ECT ieskata, šie svarīgie iemesli tomēr nav varējuši attaisnot pilnīgu politiskās reklāmas aizliegumu televīzijā. Taču jāņem vērā, ka minētajā lietā ECT Konvencijas pārkāpumu konstatēja situācijā, kura būtiski atšķiras no apstrīdētajā normā noteiktā regulējuma. Proti, Norvēģijā politiskā reklāma attiecīgajos plašsaziņas līdzekļos bija aizliegta vispār. ECT spriedumā uzsvēra, ka aizliegums bija permanents un absolūts, turklāt attiecās tikai uz televīziju apstākļos, kad politiskā reklāma visos citos plašsaziņas līdzekļos bija atļauta (*sk. ECT spriedumu lietā TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti v. Norway, application no. 21132/05, Judgment of 11 December 2008, para 63*).

Apstrīdētā norma neparedz absolūtu priekšvēlēšanu aģitācijas aizliegumu plašsaziņas līdzekļos. Tā priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietojumu liedz tikai divas dienas. Šis ierobežojums attiecas vienādi uz visām vēlēšanās iesaistītajām personām. Lietā nav materiālu, kas norādītu, ka apstrīdētajā normā noteikto mērķi varētu sasniegt ar citiem līdzekļiem.

Jau pagājušā gadsimta divdesmitajos gados likumdevējs ir centies rast līdzekļus, kas atbilstoši attiecīgajā laikā aktuālajām problēmām vēlēšanās nodrošinātu to, ka vēlēšanu izvēle ir nopietna un pārdomāta. Tā, piemēram, 1922. gada likuma par Saeimas vēlēšanām 43. pants paredzēja: “Vēlēšanu dienās tirgošanās ar reibinošiem dzērieniem aizliegta.” Šī norma tika saglabāta arī likumā “Par 5. Saeimas vēlēšanām”.

Uzsākot priekšvēlēšanu aģitācijas reglamentēšanu radio un televīzijā, likumdevējs ir centies pasargāt vēlēšanu no iedarbīga informatīvā spiediena vēlēšanu dienā un dienā pirms vēlēšanām. Piemēram, likuma “Par aģitāciju radio un televīzijā pirms pašvaldību vēlēšanām” 14. pants (1994. gada 31. marta redakcijā) jau sākotnēji paredzēja, ka “vienu dienu pirms vēlēšanu dienas, kā arī vēlēšanu dienā Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas raidījumos nedrīkst iekļaut sabiedriskās domas aptaujas rezultātus par politisko organizāciju, politisko organizāciju apvienību vai vēlēšanu apvienību popularitāti”.

Regulējums, kas ietverts apstrīdētajā normā daļā par to, ka priekšvēlēšanu aģitācija ierobežojama vēlēšanu dienā, turpina Latvijā iedibināto tradīciju. Piemēram, jau Latvijas Republikas Augstākās padomes 1993. gada 30. marta lēmumā “Par vienlīdzīgām iespējām priekšvēlēšanu aģitācijai televīzijā un radio” tika paredzētas tiesības bez maksas izmantot raidlaiku priekšvēlēšanu aģitācijai noteiktā laika posmā līdz pēdējai dienai pirms pirmās vēlēšanu dienas. Arī likuma “Par aģitāciju radio un televīzijā pirms pašvaldību vēlēšanām” 5. pants (1994. gada 31. marta redakcijā) jau sākotnēji paredzēja, ka tiesības izmantot raidlaiku bez maksas Latvijas Radio un Latvijas Televīzijā ir laika posmā no 25. dienas līdz pēdējai dienai pirms vēlēšanām.

Līdz ar to likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir turpinājis jau divdesmitajos gados iesākto tradīciju un meklējis līdzekli, kā atbilstoši konkrētajā laikā pastāvošajām realitātēm nodrošināt to, lai vēlēšanu izvēle būtu pēc iespējas brīvāka un rūpīgāk pārdomāta.

Kā jau minēts, apstrīdētā norma sekmē brīvu vēlēšanu principa īstenošanu. Līdzīgi ierobežojumi ir spēkā arī citās Eiropas valstīs.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā un samērīgs ar labumu, ko sabiedrība no tā gūst.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

atzīt, ka likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” 33. pants atbilst Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris